

Используемая литература:

1. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга / И. В. Вачков. – М. : Издательство “Ось-89”, 1999. – С. 11-12.
2. Додонов Б. И. Эмоция как ценность / Борис Игнатьевич Додонов. – М. : Политиздат, 1977. – 272 с.
3. Сакович Н. А. Технология игры в песок. Игры на мосту / Наталья Александровна Сакович. – СПб. : Речь, 2008. – С. 16-17.
4. Яблонски Н. Е. Личностно-психологические ресурсы позитивной эмоциональной направленности (на примере личности судоводителя) : дис. ... канд. псих. наук: 19.00.01 / Яблонски Наталья Евгеньевна. – Краснодар, 2009. – 230 с.
5. Deci E. L. The psychology of self-determination / Advard Deci. – Toronto : “Lexington books”, 1980.

Аннотация

В статье были изучены особенности развития эмоциональной направленности личности в процессе профессионального самоопределения личности студентов технического профиля. Нами была создана психологическая программа “Мой профессиональный путь”, целью которой является развитие эмоциональной направленности личности, как значимой ценностно – содержательной характеристики субъекта, детерминирующих процесс профессионального самоопределения студентов вузов путем внедрения современных активных методов тренинговой работы, в том числе использование технологии песочной психотерапии.

Annotation

We have studied the characteristics of emotional orientation of the individual in the process of professional self-identity of students of technical profile. We have established a psychological program “My career path”, the purpose of which is to develop the emotional orientation of the individual, as a significant value – content characteristics of the subject, which determines the process of professional self-university students by introducing modern methods of active training work, including the use of technology sand therapy.

УДК 159.942.5

Іщенко І. М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АФЕКТИВНОГО КОМПОНЕНТУ СОРОМ'ЯЗЛИВОСТІ

Сором'язливість є складним психологічним феноменом, який має свої загальні, особистісні компоненти та психологічні особливості. Однією з основних психологічних особливостей сором'язливості є її афективний компонент, який несе в собі занепокоєння, нервозність, стурбованість.

Сором'язливим особистостям притаманно вести себе дуже тихо, не привертаючи на себе увагу. Саме тому вони намагаються пригнічувати в собі прояв природних поведінкових реакцій. Сором'язливі люди не здатні ділитися своїми переживаннями, страхами, бажаннями з іншими людьми, окрім самих близьких родичів, а тому зовні здаються зовсім не емоційними, хоча насправді їх внутрішній світ досить різнобарвний, сповнений сильних почуттів та думок.

Пригнічення сильних емоційних проявів, в тому числі роздратованості, страху, болі, любові з часом накопичуються та проявляються у формі емоційної напруги. Особистість, у якій гнів досить довгий час не заходить виходу і продовжує накопичуватись, здатна до немотивованих актів жорстокості, насилля. На думку В. Серми [6] меншою здатністю стримувати гнів характеризуються пасивні чи покірливі самотні особистості. К. Ізард [1] вважає що емоція сорому може перерости в емоцію гніву у такої сором'язливої особистості, котра не може адекватно та ефективно протистояти зверхньому ставленню по відношенню до себе.

Переживання провини, образи, сорому є характерним для емоційної сфери сором'язливої людини, тому на наш погляд доцільно буде розглянути їх більш детально.

“Провина – це емоційна реакція, яка на підсвідомому рівні потребує покарання (самопокарання) за порушення морального припису” [5; с. 18]. Розглядаючи структуру провини, виділяють її когнітивний компонент, який є більш складним і важливішим за емоційний та мотиваційний, тому що людина повинна вміти робити каузальні висновки, а це можливо лише зі здатністю особистості усвідомлювати шкідливі наслідки своєї поведінки. Виділяються 4 складові когнітивного компоненту переживання провини: 1 – прийняття відповідальності за негативні наслідки; 2 – самозасудження; 3 – усвідомлення людиною порушень власних моральних принципів; 4 – думки про те, яким чином можна було б запобігти чи уникнути негативного результату. Емоційний компонент пов'язаний з неприємним внутрішнім напруженням. Мотиваційний – з визнанням людиною своєї провини та намагання виправити чи компенсувати нанесений збиток.

Сором'язливі особистості досить легко погоджуються з критикою на свою адресу, вони схильні брати провину за помилки на себе. Причиною та наслідком нездатності сприймати себе як цінну, значущу, саморегулюючу та компетентну людину є готовність особистості направляти негативні емоції на себе, та звинувачувати тільки самого себе.

“Образа – це інфантильна емоційна реакція, яка викликана нездійсненими очікуваннями по відношенню до поведінки іншої людини” [3; с. 113]. У сором’язливої людини емоція образи виконує подвійну функцію. З одного боку, образливість захищає самоповагу сором’язливої людини, котра знаходиться під постійним тиском комплексу невідповідності очікувань оточуючих, і перебуває в постійному страху зробити неправильний вчинок чи помилку. З іншого боку, сором’язлива людина під впливом образливості прагне керувати поведінкою оточуючих, тим самим заповнюючи незадоволену афіліативну потребу. Таким чином, сором’язлива особистість навмисно ображається на іншу людину, щоб та дійсно її не образила. Тобто сором’язливий заздалегідь стимулює переживання провини партнером за дії, які тим дійсно не були здійснені. Разом з тим, образливість є досить звичним, властивим кожній людині емоційним переживанням. В повсякденному житті цей стан виникає тоді, коли відбуваються події, які особистістю не заплановані і несуть в собі негативний характер. Людина не знає як боротися з цією негативною ситуацією, вона намагається від неї захиститися і як захисна реакція виникає образа.

Сором – це емоційна реакція на невідповідність реального “Я” ідеальному. Тобто, сором’язлива людина поступово відчуває глобальну невідповідність тому, яким він повинен бути. Сором’язливій людині притаманно сприймати оцінку інших відносно себе як негативну, незалежно від того, як її дійсно оцінюють в даний момент. Вона переживає сором досить часто. Для несором’язливих особистостей переживання сорому є могутнім мотивом поведінки, який підштовхує індивіда до розвитку своїх моральних, фізичних якостей, до прагнень набувати нових знань та вмінь. Сором робить особистість більш сприйнятливою до оцінок та емоцій оточуючих людей. Він сприяє розвитку та підтримці конформності щодо групових норм. Діючи як обмежувач егоцентризму і егоїзму сором підтримує прагнення особистості до створення позитивних відносин з іншими людьми. Зосередження уваги на собі під впливом сорому підсилює самокритику, сприяє усвідомленню своїх внутрішніх протиріч та допомагає формуванню більш адекватного образу “Я”. Особистість починає краще розуміти, який вона має вигляд в очах оточуючих людей.

К. Муздыбаєв [2] висунув припущення про те, що наявність заздрощів у сором’язливих людей дуже тісно корелює з соромом. Він наголошує на тому, що узагальненість сорому та заздрощів полягає не тільки у страхах бути осоромленим та соціально засудженим. Переживання недоречності, незручності, неадекватності ставлять і сором’язливу і заздрісну людину в принижене, безпорадне становище. Сором’язлива та заздрісна людина відчуває гнів та бажання помсти точно так, як і людина, якій не притаманні сором’язливість чи заздрощі. Але вона стан приниження сприймає як результат ворожих намірів людини. Прояв гніву ґрунтується на тому, що особистість піддається цьому почуттю тоді, коли вона не спромоглася досягти бажаного результату та подолати ті перешкоди та труднощі, які виникли на шляху до омріяної мети. Гнів є проявом не стільки сили, скільки слабкості людини, хоча у гніві особистість стає жорстокою. Крім того, стимулом появи у особистості заздрощів, може бути розвиток сором’язливості, неповноцінності, незручності. Отже, заздрісних та сором’язливих людей поєднує низький рівень сподівань на майбутнє, більш загострене переживання неадекватності та низький рівень самоповаги, який напевно зумовлений низьким рівнем контролю над життєвими обставинами.

Зазвичай сором’язливість супроводжується наявністю таких емоційних переживань як занепокоєння, страх, самотність. На думку А. І. Палєя [4] переживання самотності (суб’єктивного відчуття браку емоційної підтримки, близькості) тісно пов’язано з тривожністю та страхами. Одним з механізмів поєднання страху та самотності є наявність переживання безпорадності. Коли людина знаходиться в стані страху чи занепокоєння, вона відчуває себе неспроможною подолати загрозу яка виникла. Саме тому переживання безпорадності обумовлює виникнення потреби в сторонній допомозі. Якщо потреба в сторонній допомозі залишається незадоволеною, то вона породжує почуття самотності. Тенденція уособлення та віддалення від інших пов’язана з переживаннями особистістю страхів чи занепокоєння. Це пов’язано з тим, що на перший план виходять з одного боку її власні інтереси та цінності, які знаходяться під загрозою, а з іншого – прагнення зберегти ці інтереси та цінності та захистити себе.

Отже, сором’язливим людям, щоб відчутти свою власну внутрішню силу, потрібно набагато більше уваги та піклування з боку оточуючих. Вони потребують набагато більше дружніх, близьких відносин, ніж особистості, яким сором’язливість не властива.

Використана література:

1. *Изард К. Э.* Психология эмоций : пер. с англ. / К. Э. Изард – СПб. : Питер, 2000. – 464 с.
2. *Муздыбаев К.* Завистливость личности (статья первая) / К. Муздыбаев // Психологический журнал. – 2002. – Том 23. – № 6. – С. 38-50.
3. *Орлов Ю. М.* Восхождение к индивидуальности : кн. для учителя / Ю. М. Орлов. – М. : “Просвещение”, 1991. – 287 с.
4. *Палей А. И.* Страх и одиночество / А. И. Палей // Психологическая газета. – 2003. – № 2/89. – С. 28-29.
5. *Райкрофт Ч.* Критический словарь психоанализа / Ч. Райкрофт ; [пер. с англ. ред. С. М. Черкасова]. – СПб. : Восточно-Европейский институт психоанализа, 1995. – 288 с.
6. *Серма В.* Некоторые ситуативные и личностные корреляты одиночества / В. Серма // Лабиринты одиночества пер. с англ. / сост., общ. ред. и предисл. Н. Е. Покровского. – М. : Прогресс, 1989. – С. 227-242.

Аннотация

В статье рассматриваются психологические особенности аффективного компонента застенчивости. Раскрыта эмоциональная сфера застенчивости, её виды, проявления, причины возникновения.

Annotation

The article deals with the psychological characteristics of the affective component of shyness. The emotional sphere of shyness, its types, symptoms and causes are also covered in the article.

УДК 316.356.2 : 058.8

Качур К. Л.

РУЙНУВАННЯ ТРАДИЦІЙНОЇ МОДЕЛІ СІМ'Ї У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Питання проблем сім'ї, сімейних відносин на різних етапах розвитку людства хвилювали мислителів, науковців, філософів. Така зацікавленість обумовлена надто важливим значенням сім'ї в житті людини. В сім'ї фокусуються майже всі аспекти життєдіяльності суспільства, але в сучасному світі вирують стрімкі та незворотні зміни, які без сумніву впливають на тисячолітні традиції. Інститут сім'ї в сучасному світі переживає такі трансформаційні процеси, які змінюють класичний, традиційний погляд на сім'ю; такі зміни є продуктом соціокультурних зрушень у сучасному соціумі. Предметом даного дослідження є філософсько-антропологічний аналіз процесу руйнації традиційної моделі сім'ї та поява нових характеристик, форм сім'ї у сучасному її розумінні.

Філософське осмислення феномену сім'ї завжди супроводжує її явкорінення індивіда в бутті. Ця вкоріненість, яка розкривається через спроможність людини в процесі життєдіяльності звертатися до буття як до підґрунтя і актуалізує її власні унікальні можливості. Філософсько-антропологічний аналіз має на меті створення цілісної, об'ємної, глибоко світоглядної системи уявлень про сім'ю, сімейні відносини, їх історичний розвиток, вектори змін структури, причини та наслідки таких змін для суспільства. Детермінантами таких змін є глобалізаційні процеси, які впливають на всі сфери людського життя. Сім'я, шлюб відчули на собі весь тягар перетворень у економічному, політичному, соціальному, релігійному та інших вимірах. Традиційний образ сім'ї, який був усталений протягом багатьох століть і, в цілому, не зазнавав перебудов, на сучасному етапі розвитку зрушив з місця. Ми не можемо констатувати той факт, що сім'я перестає бути осередком родинних традицій або здає свої позиції, – скоріше, суспільні перетворення настільки радикальні, що інститут сім'ї та шлюб не здатен залишатися сталим.

Суттю сім'ї та шлюб, проблемами її існування у тій чи іншій мірі цікавило філософів в усі історичні епохи. Вплив глобалізаційних процесів на феномен сім'ї висвітлений у роботах У. Бека, Д. Бела, Ю. Габермаса, Т. Нобля, Т. Парсонса. Оскільки сім'я не ізольована від суспільства, а, навпаки, відображає всі зміни, що в ньому відбуваються, багато вчених схильні розглядати кризу сім'ї, а також інших соціальних інститутів як наслідок глобальної суспільної кризи: серед них А. Антонов, А. Тойнбі, Е. Тоффлер, О. Шпенглер. Серед вітчизняних авторів проблеми шлюбно-родинних взаємин розглядали В. Андрущенко, М. Бойченко, О. Гомілко, В. Ткачова, О. Чорний, І. Ковальова та інші.

В широкому сенсі сім'я – це багатосторонні відносини між чоловіком та дружиною, батьками та дітьми, братами та сестрами та іншими родичами, що проживають у спільному економічному та екзистенціальному просторі [5, с. 326]. З позиції філософа сім'я розкривається як специфічне буття людини, в якому відбувається матеріальне, духовне та душевне поєднання чоловічого та жіночого начал, народження та виховання нового життя. Сім'я належить до тих соціокультурних явищ, цікавість до яких має стійкий характер. Оскільки сім'я, змінюючись разом із суспільством під впливом економічних, історичних, культурних, національних чинників, все ж залишається найбільш стійким та консервативним організмом, та попри усі зміни зберігає за собою чи не найбільший вплив на формування людської особистості. В процесі історичного розвитку відносини сім'ї та суспільства, з однієї сторони, та сім'ї і особистості – з іншої, систематично змінювалися, перш за все, в залежності від характеру того способу відтворення соціокультурних традицій, який є панівним для даного суспільства [1, с. 27].

Звертаючись до теорій та досліджень впливових авторів Д. Белла, Е. Гіденса, Т. Нобля, Е. Тоффлера, Ф. Фукуяма, можна виокремити чотири сфери, що зазнали радикальні і значні перетворення у сучасному світовому просторі: технологічно-інформаційні зміни, пов'язані із знанням та розвитком науки; економічні перетворення – нові сектори глобальної економіки, професійна активність жінок; соціальні зрушення – нові суспільні рухи, сексуальна і феміністична революції, зміни в подружньому та родинному житті, перехід від колективізму до індивідуалізму; культурні зміни – нові цінності, норми, ідеології, постмодерністична свідомість [2, с. 11].

XX сторіччя суттєво позначилося на інституті сім'ї. Це стосується, зокрема, поступової зміни патріархально-традиційного стилю сімейного життя із підлеглістю жінки чоловікові та наявністю кількох поколінь в сім'ї на егалітарний стиль, для якого характерними є: рівноправність чоловіка та жінки, посилення ролі між особистісного спілкування, свідоме регулювання кількості народжених дітей,